

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

LÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

Yayın Komisyonu:

Prof. Dr. Necati ÖNER (*Dekan*)

Prof. Dr. Hüseyin YURDAYDIN

Prof. Dr. İbrahim A. ÇUBUKÇU

Prof. Dr. Talât KOÇYİĞİT

Doç. Dr. Gültekin ORANSAY

Doç. Dr. Esat COŞAN

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

LÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ - ANKARA - 1976

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Tefsirde Mukâtil İbn Süleyman ve Eserleri</i>	1
Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, <i>İslâmda Kadın Hakları</i> ..	37
Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, <i>Rights of Woman in Islam.</i>	45
Prof. Dr. Talât KOÇYİĞİT, <i>Ibn Şihâb Ez-Zuhurî</i>	51
Prof. Dr. Cavit SUNAR, <i>Allah-İnsan İlişkisi</i>	85
Prof. Dr. Hikmet TANYU, <i>Dinî Folklor veya Dinî-Manevî Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde bir Araştırma</i>	123
Doç. Dr. Neda ARMANER, <i>Şahsiyet Terbiyesinde Dinî Kültürün Rolü</i>	143
Doç. Dr. Gültekin ORANSAY, <i>Türk Din Musikisi Tür, Makam ve Usullarının Kodlanması</i>	151
Doç. Dr. Mehmet S. HATİBOĞLU, <i>İslâm Mükellefiyet Anlayışı ve Buna Aykırı Bir Mâlikî-Hanefî Kıyâsı</i>	185
Doç. Dr. Halûk KARAMAĞARALI, <i>Kaysrideki Hunad Camiinin Restitüsyonu ve Hunad Manzûmesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülâhazalar</i>	199
Doç. Dr. Beyhan KARAMAĞARALI, <i>Anadolu'da XII-XVI. Asırlardaki Tarikat ve Tekke Sanatı Hakkında</i>	247
Doç. Dr. Beyhan KARAMAĞARALI, <i>The Order and Convent Art From XIIth to XVIth Centuries in Anatolia</i>	277
Dr. M.Rami AYAS, <i>Mehmed İzzet Bey'in Bir Yazısı</i>	285
Dr. Mehmet AYDIN, <i>Farabi'nin Siyasi Düşüncesinde Sa'âdet kavramı</i>	303
Dr. Beyza BİLGİN, <i>İmam Hatip Lisesinde Uygulama Dersleri.</i>	317
Dr. Etem Ruhi FIĞLALI, <i>İbâdiye'nin Siyasi ve İtikâdî Görüşleri</i>	323

	Sayfa
Dr. Abdulkadir ŞENER, <i>İslâm Hukukunda Hacr</i>	345
Dr. Ahmet UÇUR, <i>Yavuz Sultan Selim ile Kırım Hanı Mengli Giray ve Oğlu Muhammed Giray Arasında Geçen İki Konuşma</i>	357
Dr. Ahmet UÇUR, <i>Yabancı Bir Yazarın Atatürk Hakkındaki Düşünceleri</i>	363
Çeviren: M. Turhan ÖZDEMİR, Hartmut SCHÖKEL <i>Sumer Dinî</i>	367
Çeviren: Dr. Günay TÜMER, Lewis HODOUS <i>Konfüçyüs Dini</i>	391

KİTAP TANITMA VE TENKİTLER

Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>Er-Râzî Müfessiren</i>	411
Dr. Mehmet AYDIN, <i>Modern Dünyada İslam Vahyi</i>	415
Dr. Mustafa FAYDA, <i>Kitâbu'l-Cihâd</i>	421
Dr. İsmet KAYAOĞLU, <i>L'Identité Culturelle de l'Islam</i>	425
Dr. Günay TÜMER, <i>Beyrunî'ye Armağan</i>	429

YAVUZ SULTAN SELİM İLE KIRIM HANI MENGLİ GİRAY VE OĞLU MUHAMMED GİRAY ARASINDA GEÇEN İKİ KONUŞMA

Dr. Ahmet UĞUR

Kemal Paşa - Zade'nin

Az müddette çok iş itmiş idi
Sâyesi olmuş idi âlem-gîr
Şems-i asr idi asırda şemsin
Zilli memdûd olur zamamı kasîr¹

diye, hayatını iki beyitle özetlediği, IX. Osmanlı padişahı Yavuz'u, bazı tarihçiler, kutreti, süratli fetihleri ve derin inancı dolayısıyla, diğer Türk (Selçuklu) sultanı Alp Aslan'a benzetirler². Bazıları da O'nun kardeşlerinin yerine tahta geçmesiyle, Osmanlı devletinin parçalanmadan kurtulduğunu söylerler³. Bazıları ise Yavuz'un kan dökme hastalığına müptelâ olduğunu, aklınca bazı deliller ileri sürerek, söylerler⁴. Hakkında söylenen iyi veya kötü şeyler bir yana, O, kendine has bir düşünce, inanç, ideal, plan ve programıyla eşsiz bir devlet adamı idi⁵. Aşağıda vereceğimiz iki örnek konuşma, bunu bize açıkça gösterecek niteliktedir.

Bu konuşmalardan ilki, Yavuz'la Mengli Giray Han'ın oğlu Muhammet Giray arasında geçmektedir: İkinci Bayezit (886/1481-918/1512)ın son yıllarına doğru memleket işleri, son derece karışmıştı. Amasya valisi olan, oğlu Ahmet ve Saruhan valisi olan, diğer oğlu Korkut,

1 Uzunçarşılı İ.Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, ii, s.671, Ankara 1964.

2 Turan Osman, *Selçuklu Tarihi ve Türk-İslâm medeniyeti*, s.147, İstanbul, 1969.

3 The New Cambridge Modern History, i, s.410, Cambridge University Press, 1957.

4 Rahim-zade-i Safavi, *Şerh-ı cenghâve tarih-ı zindegani-yi Şâh İsmâil-i Safavi*, s.339, Tahran, 1341 ş.

5 Uğur Ahmet, (Tez), *The Reign of Sultan Selim I in the light of Selim-nâme Literature*, Edinburgh, 1973.

kendi âlemlerinde ve babasından sonra padişah olmak için çeşitli yollara başvurmakta idiler. Bunların küçüğü Yavuz Sultan Selim ise, o vakit Trabzon'da vali idi. Memleketin iç durumunu ve dış tehlikeleri yakından görüyordu. Şah İsmâil (Safavi) ile sınır çatışmaları devam ediyordu. Babası Yavuz'un bu hareketini takdir edeceği yerde, Selim'i Şah İsmail'in genişleme politikasına karşı koymaktan men ediyor ve "vilâyet-i Şarka müteallik olan arazî ve nevâhiye dâhil olduğına rızâ-yı hümâyûnum yoktur."⁶ diyordu. Düşmanın çoğalmasını istemiyordu. Selim'e gönderdiği bir emrinde, "etrâf-ı vilâyette olan a'dâ ile, eger Kızılbaş ve eger Gürcidür, musâlaha ve müdârâ üzerine ol, teksir-i a'dâyâ rızâmuz yoktur."⁷ diye O'nu savaştan men ediyordu. Bunlara tahammül edemiyen Selim, Rumili yakasına geçip memleket için çok tehlikeli olan durumu babasına anlatmak istedi ve bu niyetle yola çıktı.

Celal-zade Mustafa (Nişancı)ya göre Selim'in Rumiline geçmesinin nedeni, Osmanlı ocağında sönmeye yüz tutan din-çirasını aydınlatmak ve İmparatorluğun her yanında, zulüm ehlinin ve sapıkların fena hareketleriyle din-aynasına konan tozları giderip temizlemektir. Bunun gerçekleşmeside, o taraflarda Tatar Han'ı ile iyi geçinmeye bağlı idi. Zorunlu olarak Selim, oğlu Süleyman'ı Kefe'de bırakıp, Mengli Giray Han ile buluşmak için o tarafa gitti. Han tam bir müslümandı. İnancı sağlamdı. Ehl-i Sünnet mezhebinden idi ve velî-meşreb olgun bir zattı. İkinci Beyazıt ile aralarında kardeşçe bir bağlılık vardı. Mektuplarında birbirlerine "KARDEŞ" diye hitâp ederlerdi.

Selim'in kendi taraflarına geldiğini duyduğunda çıkıp askerleri ile karşıladı. Han, Selime çok ikram gösterdi. Selim'in Trabzon'dan Kefe'ye, oradanda Han ile görüşmeye gitmesi, kardeşi Ahmet'i telaşe düşürdü. Ahmet, Selim'in oradan yardım alarak saltanatı ele geçireceğinden korkuyordu. Bu fikrini lalası Sinan Paşa'ya açtı. Sonunda Tatar Han'ına bir mektupla durumu bildirdiler ve Selim'e engel olduğu taktirde, Kefe vilayetini tamamen O'na vereceklerini açıkladılar. Han, Ahmet'in adamına Selim'in bir müsafir olduğunu, niyetinin henüz belli olmadığını, eğer Rumili'ne geçmek isterse, bunu engelliyecek gerek şeri gerekse diğer yönlerden bir engel olmadığını söyledi.

6 Celâl-zade, Meâsir-i Selim Hân, British Museum, Add.7848, v.45a.

7 Uğur Ahmet (tez) s.40.

Bu konuşma üzerine Han'ın şerre temayüllü, Muhammet Giray adındaki oğlu, Sultan Ahmet'in mektubunu gördüğünde sevinip babasına dedi ki,

— Sultan Ahmet bize bunca yerler bağışlar. Bunun karşılığı bizde kardeşini tutup O'nu sevindirelim.

Han oğlunun bu fena düşüncesini defetmek için O'na der ki,

— Oğlum maksad ve muradın kale ve memleket ise, Selim Han senden esirgemez. O'ndan dahi iste.

Bir gece Selim için verilen ziyafette, Muhammet Giray Han kal-kıp,

— Selim Sultan, atanızın zamânı az kalup, Taht-ı Rûm'a padişahlık sizindir. Serir-i devlete cülûs itmek karîbdur. Ol zamanda senden bir nesne isterim, kabul eyle dedükte, Selim cevap virüp,

— Han-zade, maksût ve matlûbunuz nedür? didükte,

— Kefe vilayetlerini ve içinde bulunan hisarları ve iskeleleri bize temlik eyle. Eyyâm-ı devletünde biz tasarruf idelüm. Didükte, Selim buyurdular ki,

— Han-zade, biz padişahlaruz. Padişahların adet ve kanunlarında ve eskiden süre gelen törenlerinde, vilayet ve memleket bağışlamak yoktur. Padişahlar, memleket alurlar. Kimseye memleket virmezler. Mücevher, altun, gümüş, la'l, yakut, her çeşit mücevher, para, eşya, elbise ve kıymetli her ne isternenüz diri, 'olunmaz, virilsün. Tek vilayet ve memleket murad idinme. Demişler.

Muhammet Giray Han, Selim çadırına gittikten sonra babasına der ki,

— Selim'in sözlerine dikkat ettiniz mi? Ahmet Han iki aylık yoldan bize adamlar gönderip, kaleler verirken, bu bayrağımız altında ve avucumuzun içinde iken söylediği sözleri işittiniz mi? Bu yaman yavrucağdır. Bize memleket verme dursun, padişah olursa, elimizden top-raklarımızı da alır.

Fırsat kaçırmaz Bu'nu tutarım, der ve askerlerini toplamak için gider. Mengi Giray, bakar ki çare yok. Küçük oğlu Saadat Giray'ı çağırıp,

— Oğlum, ben seni Selim Han'a bağışladım. Mülk-i Rûm'un saltanatı O'na layiktir. Babasının vakti âhir olmuştur. Padişahlık O'nundur. İşte kardeşin meclisten kalkup gitti ki, sabahtan asker ile üzerine vara. Kasti ve muradı yamandır. Sen hemen Selim Han'a eriş. Bu gece bizim toprağımızdan kalkup, Akkirman taraflarına geçsinler.

Saadat Giray, gelip durumu Selim'e anlatır ve onlarda hazır gemilerle sabaha kadar Suyu geçerler. Sabahleyin 30 bin kişi ile gelen Muhammet Giray, kimseyi bulamaz ve hayret eder. Böylece zoraki bir durumda, Rumili'ne geçen Selim, görüşmek için babasına mektup yazar⁸.

Babası ile görüşmesine fırsat verilmez. Hatta devlet adamlarının çevirdiği dolaplarla, iki kuvvet arasında harp patlar. Sonunda Selim babasına karşı gelmektense, geri çekilmeyi kabul eder ve yenilmiş sayılarak sancağına geri döner.

İkinci konuşma, Selim ile Kırım Hanı, Mengli Giray arasındadır. Hoca Efendi'ye göre olay şöyle olur: Merhûm Bâli Paşa şöyle anlatır; Selim ile babası, Bayezit arasında geçen olaydan sonra, Selim sancaklarına geri dönüyorlardı. Kırım ser-haddine vardıklarında, Han askeri ile karşılayıp yanaştılar. Han atının başını çekip durdu ve Selim'in kendi ayağına gelmesini istedi. Selim Han'ın bu niyetini anlayıp, O'da atını durdurdu. Han'ın tekrak yürümesinde, Selim'de yürüdü. Han tekrar ikinci defa durdu. Bunu gören Selim'de hemen atının dizginini çekip durdurdu. Sonunda Han utanup geldi ve at üzerinde Selim'le tokalaştı. Uzun müddet yanyana gittiler. Sonunda Han Selim'i teselli etti ve şöyle söyledi.

— Yenilmenden ve devlet adamlarının Sultan Ahmet tarafına meylinden gam çekme. Eger istersen, Tatar askerini size koşayım. Varınız, ezici bir kuvvetle tahta malik olunuz.

Selim kabul etmeyüp, dedi ki,

— Biz, dünya arzusu ve saltanat hevesi için o tarafa varmamıştık.

Atamız ihtiyar olup daimi bir hastalığından dolayı memleket işlerinden rahatsızdır. Bu sebepten işler, vezirlere ve emirlere verilip, din ve devlet düşmanları her taraftan baş kaldırıp, isyancıların usanç verici hareketleri ve düşmanların saldırısı ile devlet iyice karışmıştır. Di-

⁸ Celâl-zade Nişancı, *Measir-i Selim Hân*, British Museum, Add.7848.

ger kardeşlerimiz, naz ve bolluk içinde yaşamağa meyilli olduklarından, düşmana karşı savunmayı tehlike sayıp, her birisi istirahatata çekildiklerinden, Hanedan'ı korumak, nam ve namusu himaye etmek için niyet etmiştik. Niyetimiz o idi ki, hem babamızı ziyaret edelim, hem de biraz asker isteyip isyancıları yok edelim. Fitne çıkaranları yurttan söküp atalım. Devlet adamları izin vermediler. Gayemizin saltanat olduğunu düşünerek, bizim atamızla görüşmemize mani oldular. Taktir olunan ne ise o olur. Asker çekip atamız üzerine yürümek bize yaraşmaz., diye cevap verdiler.

Çadırlarına geldikten sonra şöyle konuştular.

— Han bize böyle söyledi. Biz saltanata geçmeyi arzu etmek bile Han'ın hedefi olmayı nasıl isteriz? O saltanatın ne tadı olur? Ba husus ecdadımızın aldığı memleketlere, sel gibi Tatarları akıtmak ve yağmacı Tatar ayağını memleketimize sokmanın hata olduğu açık değil mi dir? Saltanat talep edilse, Allah'ın yardımıyla bunsuz bile olur. Tatar yardımına ihtiyaç yoktur.

Han sonra tektar ziyafet verip, kızını vermek istemiş, fakat Selim kabul etmemiştir⁹.

9 Hoca Efendi, *Tâc ut-Tevârih* (zeyli Selim-nâme) ii, İst.1280 H.